

Ierótheos
Mitropolitul Nafpaktosului

Viata
după moarte

Traducere din limba greacă:
Ilie Stănuș

EDITURA EGUMENIȚA
2020

Majoritatea erăsa-numitelor experiențe de după moarte fie sunt demonice, fie naturale din cauza medicamentelor, fie sunt iluzii sau halucinații. Sunt însă și unele, deși foarte puține, care sunt adevărate și care demonstrează faptul că există viață după moarte. Învațătura patristică ne sfătuiește că nu trebuie să negăm nimic și nici să acceptăm ceva, dacă nu privim mai înainte prin cugetul luminat și prin experiența celor îndumnezeiți.

Cuprins

INTRODUCERE	7
I. PARABOLA BOGATULUI NEMILOSTIV ȘI A SĂRACULUI	
LAZĂR CU PRIVIRE LA VIAȚA DE DUPĂ MOARTE	11
1. Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr	12
2. Analiza interpretativă a parabolei	13
II. DESPĂRȚIREA SUFLETULUI DE TRUP	27
1. Definiția sufletului	27
2. Crearea și nașterea sufletului	30
3. Moartea și păcatul strămoșesc	34
4. Taina ieșirii sufletului din trup	45
5. Trecerea sufletelor prin vămile văzduhului	56
6. Starea intermediară a sufletelor	73
7. Moartea pruncilor	90
8. Concluzii	105
III. EXPERIENȚE LA LIMITA MORȚII	107
1. Experiențe la limita morții în zilele noastre	109
2. O analiză critică din perspectivă ortodoxă a acestor experiențe	116
3. Deosebirea experiențelor	121
IV. NEMURIREA SUFLETULUI	127
1. Nemurirea sufletului din perspectiva filosofiei	128
2. Nemurirea sufletului în teologia ortodoxă	131
3. Trinitopsihismul și Biserica Ortodoxă	134

Resp. V. PURGATORIUL și căsuți	141
1. Dezbaterile de la Ferrara-Florența cu privire la purgatoriu	143
2. Învățătura Sfântului Marcu Eugenicul cu privire la purgatoriu	157
a) Este necesară o dezbatere dogmatică	158
b) Există rai și iad	160
c) Nu există purgatoriu	164
d) Învățăături teologice care combat existența purgatoriului	167
e) Tâlcuirea unui citat apostolic	172
f) Citate patristice în dialog	177
g) Focul veșnic este necreat	186
3. De unde a apărut învățătura catolicilor despre purgatoriu	189
VI. A DOUA VENIRE A LUI HRISTOS	199
1. Venirea plină de slavă a lui Hristos	200
2. Învierea morților	211
3. Judecata viitoare	229
VII. RAIUL ȘI IADUL	251
1. Sfânta Scriptură despre rai și iad	252
2. Sfinții Părinți despre rai și iad	256
3. Raiul și iadul în viața bisericească	265
4. Consecințele teologice și eclesiologice ale acestui adevăr	267
VIII. APOCATASTAZA SAU RESTABILIREA TUTUROR LUCRURILOR	277
1. Teologii și filosofi din Antichitate cu privire la apocatastază	278
2. Opiniile exegeților față de poziția Sfântului Grigorie de Nyssa cu privire la apocatastază	283

3. Explicații hermeneutice la învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa și la apocatastază ...	287
a) Marea sa personalitate bisericească	288
b) Opiniile sale cu privire la filosofie	292
c) Învățătura sa despre om și despre veșnicia iadului	295
d) O analiză interpretativă la anumite fragmente	303
e) Sfântul Grigorie de Nyssa tâlcuit de Părinții Bisericii	313
4. Concluzii	318
IX. VIAȚA VEȘNICĂ	321
1. Împărăția lui Dumnezeu	323
2. Înnoirea creației	326
3. Sporirea continuă din veacul viitor	338
X. ESHATOLOGIA DIACRONICĂ	351
1. Explicația cuvântului <i>eshatologie</i>	352
2. Timpul în percepție ortodoxă	355
3. Trecutul și prezentul evenimentelor din urmă	360
a) Ce este împărăția lui Dumnezeu	360
b) Cele din urmă sunt ca cele dintru început	364
c) Cele din urmă sunt ca cele prezente	371
EPILOG	383
Cina împărăției lui Dumnezeu	392
Despre vămi	394
Despre experiențele în afara trupului	396

După cum am văzut, în această carte vom analiza teme care pornesc de la ieșirea sufletului din trup, până la viața de după cea de-a Doua Venire a lui Hristos. Însă „durata” aceasta este destul de grea, fiindcă se mișcă în interiorul tainei. Nu cunoaștem multe lucruri și nu e ușor ca toate să fie tâlcuite. Cunoaștem doar ceea ce ne-au descoperit Hristos și sfinții. Deoarece am întâmpinat anumite greutăți pe parcursul redactării acestei cărți, cititorul este rugat să fie îngăduitor.

Biserica, adică Trupul înviat al lui Hristos, este acel spațiu în care trăim biruința Lui triumfătoare asupra morții și ne aflăm încă de pe acum părtași la împărăția lui Dumnezeu, ca prin arvună. Binocul-vântarea noastră, a tuturor, este de a trăi în Biserică așa cum vrea Hristos, Cel care este Capul ei, astfel încât să dobândim experiențele vieții veșnice, iar astfel nu va mai fi nevoie de analize intelectuale și de o înțelegere rațională în aceste probleme eshatologice. Atunci vom trăi o eshatologie diacronică.

Scrisă în Atena, pe 4 decembrie 1993, de sărbătoarea marelui Părinte al Bisericii Sfântul Ioan Damaschin, care este și imnograful troparelor de la slujba înmormântării.

Arhim. Ierotheos Vlachos

I

Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr cu privire la viața de după moarte

În capitolele acestei cărți vor fi dezvoltate în mod detaliat teme legate de viața de după moarte, eshatologie și viața veșnică. Expunerea acestor teze va fi făcută potrivit învățaturii Sfinților Părinți ai Bisericii, care, firește, emană învățătura ortodoxă, întrucât sunt purtători ai Revelației dumnezeiești. Acolo unde va fi nevoie, vom face și o trimitere privitoare la tezele filosofice.

În primul capitol am făcut o introducere generală asupra temei care ne interesează, într-un mod cât mai clar cu putință. De aceea, în acest capitol premergător vor fi expuse, în idei scurte și cuvinte simple, tezele de bază ale temei „viața după moarte”, astfel încât cititorul să poată înțelege îndeajuns această temă, ca mai apoi să înainteze spre o lecturare și o înțelegere mai sânguinoase.

Considerăm că cel mai potrivit ajutor pentru a-l călăuzi pe cititor în tezele subiectului „viața după moarte” este faimoasa pildă a bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, rostită de Hristos. Prin urmare,

în cele ce urmează vom analiza această pildă într-un mod cât mai simplu cu putință.

Am fi putut folosi nenumărate citate patristice, care tâlcuiesc parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, dar nu vom face lucrul acesta fiindcă, așa cum s-a spus și mai înainte, scopul celor ce vor urma este să îl introducă pe cititor în învățătura Bisericii cu privire la viața de după moarte.

1. Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr

Era un om bogat care se îmbrăca în porfiră și în vison, în toate zilele veselindu-se în chip strălucit. Iar un sărac, anume Lazăr, zăcea în fața porții lui, plin de bube, și-ar fi poftit să se sature din cele ce cădeau de la masa bogatului; cu toate acestea, înșiși câinii, venind, ei îi lingeau bubele. Și a murit săracul și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam. Și a murit și bogatul și a fost îngropat. Și în iad, fiind el în chinuri, își ridica ochii și-l vede de departe pe Avraam, și pe Lazăr în sânul lui. Și i-a zis, strigând: Părinte Avraam, ai milă de mine și trimite-l pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, că mă chinuiesc în această văpaie. Dar Avraam i-a zis: Fiule, adu-ți aminte că tu ți-ai primit pe cele bune în viața ta, și Lazăr, de asemenea, pe cele rele; iar acum, aici, el se mângâie, iar tu te chinuiești. Și peste toate acestea, între noi și voi prăpastie mare s-a întărit, încât cei ce vor să treacă de aici la voi să nu poată, nici de acolo să treacă la noi. Și el a zis: Atunci rogu-te, părinte, să-l trimiți în casa tatălui meu, că am cinci frați; să le dea lor mărturie, ca să nu vină și ei în acest loc de chin.

Dar Avraam i-a zis: Îi au pe Moise și pe profeți; să asculte de ei. Iar el a zis: Nu, părinte Avraam, ci dacă se va duce la ei cineva dintre morți, se vor pocăi. Și i-a zis: Dacă nu ascultă de Moise și de profeți, nici dacă ar învia cineva din morți, tot nu vor crede (Luca 16, 19-31).*

2. Analiza interpretativă a parabolei

Multe lucruri pot fi observate dacă cercetăm această faimoasă parabolă a lui Hristos. Cineva poate analiza dimensiunea socială, sau chiar să tragă nenumărate concluzii morale și moralizatoare. Însă noi vom insista mai cu seamă asupra subiectelor legate de viața de după moarte, adică vom face analiza eshatologică a parabolei.

În primul rând, așa cum reiese din parabolă, nu este vorba despre viața de după a Doua Venire a lui Hristos, ci despre viața sufletului cuprinsă între moartea omului, când sufletul iese din trup, și cea de-a Doua Venire a lui Hristos. Este vorba despre acea perioadă care se numește starea intermediară a sufletelor. Și alte cuvinte ale lui Hristos fac referire la cea de-a Doua Venire a Sa, atunci când va veni să judece oamenii, după ce mai înainte va fi avut loc învierea trupurilor, iar sufletele vor intra din nou în trupuri, astfel încât omul să se desfete de cele pe care le-a făcut în viață.

* Citatele biblice din traducerea de față au fost redată după Biblia sau Sfânta Scriptură, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania.

În al doilea rând, arată că moartea este reală în viața omului. Bogatul și săracul Lazăr au murit. Moartea este despărțirea sufletului de trup. Această stare se mai numește și somn, fiindcă moartea a fost desființată prin Învierea lui Hristos. Hristos, prin Patimile, Crucea și Învierea Sa, a desființat moartea în chip ontologic, și i-a dat putere omului să o depășească, trăind în Biserică. Faptul că moartea este un somn, o stare temporară, se vede din modul în care sfinții mor, de vreme ce toți își au nădejdea în Hristos, așa cum se poate vedea și la moaștele ne-stricăcioase și făcătoare de minuni.

Nu Dumnezeu a creat moartea, ci moartea este un intrus în fire, fiindcă este rod al păcatului făcut de om și al îndepărtării lui de Dumnezeu. Există moarte trupească și moarte sufletească. Moartea sufletească este îndepărtarea harului lui Dumnezeu din suflet, iar moartea trupească este despărțirea sufletului de trup. Toți oamenii gustă din taina înfricoșătoare a morții, atâta timp cât toți moștenesc firea stricată și muritoare, adică ne naștem ca să murim. Moartea este cel mai sigur și mai cert eveniment din viața noastră. Chiar și filosofii existențialiști contemporani spun că cel mai real eveniment este „existența ce duce spre moarte”.

Deși moartea este cel mai cert eveniment, cu toate acestea, ziua și ceasul morții sunt nesigure. Nimeni nu știe *când* va muri. Problema este că trebuie să trăim cum se cuvine, astfel încât *modul* în care vom muri să ne aducă viața veșnică.

În textul parabolei se spune așa: *și a murit săracul...*, așa cum *a murit și bogatul și a fost îngropat*.

Prin urmare, moartea este cel mai mare democrat fiindcă nu face nicio excepție.

În al treilea rând, sufletul lui Lazăr, după ieșirea sa din trup, a fost luat de îngeri și dus în sânul lui Avraam. Acest lucru arată că există îngeri, precum și îngerul păzitor al fiecărui om, care este ocrotitorul său personal, îngeri care iau sufletele oamenilor drepti și le duc la Dumnezeu.

Dimpotrivă, într-o altă parabolă se spune că sufletul păcătoșilor nepocăiți este luat de către diavoli. Bogatul nesăbuit a auzit glas de la Dumnezeu: *Nebunule!, în noaptea aceasta îți vor cere sufletul. Și cele ce-ai pregătit ale cui vor fi? (Luca 12, 20)*. Verbul *vor cere* îi subînțelege pe „diavoli”, cei care cer sufletul omului păcătos ca să îl stăpânească veșnic.

Prin urmare, în acel ceas înfricoșător al morții, când sufletul se desparte în mod silit de armonia cu trupul, se petrec lucruri înfricoșătoare. Sufletele sfinților sunt luate de către îngeri, iar sufletele păcătoșilor – de către demoni. În învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii se vorbește despre așa-zisele vămi, care sunt demonii, duhurile văzduhului care vor și urmăresc să stăpânească sufletele tuturor oamenilor pe veșnicie. Firește că sufletele sfinților, care s-au unit cu Hristos și care au pecetea Sfântului Duh, nu pot fi stăpânite de către demoni.

Prin vămi Părinții Bisericii înțeleg atât ura și mânia agresivă a demonilor, cât și existența patimilor care vor să fie satisfăcute, dar care nu pot fi satisfăcute din cauza lipsei trupului. Tocmai această stare sufocă sufletul omului, ce se află într-o neliniște îngrozitoare. Această tortură a sufletului se

aseamăna cu deplina izolare a unui om într-o închi-soare, fără să aibă posibilitatea de a dormi, de a se hrăni, de a se întâlni cu un alt om etc. Atunci, real-mente, patimile se sălbătesc dimpreună cu toată ființa omului.

Luarea în stăpânire a sufletelor oamenilor, atât de către îngeri, cât și de către demoni depinde de starea lor duhovnicească. Potrivit Sfinților Părinți, îngerii și sufletele sunt duhuri inteligibile în com-parație cu trupul material, însă în comparație cu Dumnezeu au și ei o anume materialitate. De aceea îngerii se numesc ființe eterice și nu sunt întru totul materiali. De altfel, sufletul este zidit, adică este cre-at de Dumnezeu. Este nemuritor prin har, de vreme ce nemurirea este darul lui Dumnezeu față de el. Orice e zidit are un început și un sfârșit. Sufletul, fiind zidit, are un început concret, însă nu are și un sfârșit, fiindcă așa a vrut Dumnezeu.

În *al patrulea rând*, deși sufletul lui Lazăr a mers în sânul lui Avraam, iar sufletul bogatului în iad, Hristos spune în parabolă că Lazăr însuși a mers în sânul lui Avraam, și bogatul însuși a mers în iad. În continuare se spune că bogatul *îl vede de departe pe Avraam, și pe Lazăr în sânul lui*.

Detaliul acesta are o mare însemnătate, deoa-rece arată că, în ciuda despărțirii sufletului de trup, nu este desființat ipostasul, adică persoana omului. Sigur că sufletul nu a preexistat înaintea trupului, ci a fost creat în același timp cu trupul; iar mai mult decât atât, omul nu este alcătuit doar din suflet sau doar din trup. Așadar, în ciuda despărțirii tempo-rare a sufletului de trup, omul nu este desființat.

Acest lucru reiese din faptul că sufletul își păstrează conștiința, iar mai mult decât atât – așa cum ex-plică și Sfinții Părinți –, sufletul omului recunoaște elementele din care trupul său a fost alcătuit, care elemente se află acum în pământ sau, eventual, au fost risipite sau arse. La a Doua Venire, sufletul se va reuni prin harul lui Dumnezeu cu elementele trupului, va fi alcătuit omul întreg, și, firește, atât trupurile dreptilor, cât și ale celor nedrepti vor fi duhovnicești, adică nu vor avea nevoie de hrană, nu vor fi limitate de distanțe sau de alte neajunsuri. Învierea este un dar care se va da tuturor oameni-lor, drepti sau nedrepti.

Trebuie observat faptul că în parabola aceas-ta Hristos menționează numele săracului, pe când numele bogatului este ignorat. Acest lucru arată că Lazăr, fiindcă trăiește cu Dumnezeu, soteriologic era o persoană, un adevărat ipostas, pe când boga-tul, deși era om, cu toate acestea, soteriologic nu era ipostas. Acest fapt arată că omul adevărat este acela care are suflet, trup, dar și harul lui Dumnezeu în suflet și în trup. Pe când omul care nu-L are pe Duhul Sfânt este ontologic persoană, însă nu este persoană în relație cu Dumnezeu, din simplul motiv că s-a fă-cut rob față de lucruri. Minteia lui, în loc să se întoar-că la Dumnezeu, se întoarce spre materie și devine subjugat materiei.

În *al cincilea rând*, în parabolă se mai spune că bogatul, aflându-se în iad, l-a văzut pe Avraam și pe Lazăr în sânul lui. Prin aceste cuvinte Dumnezeu vrea să spună că bogatul l-a văzut pe Lazăr împre-ună cu persoana lui Avraam. Faptul de a se afla

cineva în sânul lui Dumnezeu înseamnă că este în comuniune cu El.

În sân, adică în interiorul pieptului, se află inima omului. Inima, care este izvorul vieții biologice, este simbolul iubirii. Cu cât iubirea este mai mare, cu atât și cunoașterea este mai mare, fiindcă iubirea și cunoașterea sunt strâns legate. Desigur, această iubire dă viață comuniunii și unirii. Astfel, faptul că cineva se află în sânul cuiva demonstrează că este legat de cel iubit, că există o unire între ei.

Deci faptul că Lazăr se afla în sânul lui Avraam arată într-un mod viu comuniunea acestuia cu Dumnezeu, comuniune care este legată de cunoaștere și de iubire. Deoarece am vorbit despre cunoașterea lui Dumnezeu, ne gândim la „comuniunea prin existență”. Nu este vorba de o cunoaștere cerebrală, ci de o cunoaștere legată de dragoste, de viața aceasta însăși.

Lazăr nu pare a se întrista din pricina încercării înfricoșătoare a bogatului, nu vede iadul, pe când bogatul vede slava raiului. Într-adevăr, cel care trăiește în lumina necreată, în contemplarea lui Dumnezeu, după cum spun Părinții, uită de lume. Lumina este atât de mare, atât de orbitoare încât nu lasă pe nimeni să mai vadă și altceva. Acest lucru nu înseamnă că sfinții nu se roagă pentru întreaga lume. Se roagă lui Dumnezeu, având desigur o comuniune mai strânsă cu El. Însă se află într-o stare care nu poate fi înțeleasă. Doar dacă o analizăm prin prisma experiențelor dumnezeiești ale sfinților o putem înțelege.

În al șaselea rând, în timp ce Lazăr se afla în sânul lui Avraam, bogatul ardea în iad. Desigur, îl va

ruga pe Avraam să-l trimită pe Lazăr ca să-i răcoarească limba, pentru că, așa cum spunea mai precis, mă chinuiesc în această văpaie.

Aici se vorbește de iad, și nu de focurile veșnice. Fiindcă focurile veșnice vor începe după a Doua Venire a lui Hristos și după Judecata viitoare, pe când sufletele păcătoșilor trăiesc experiența iadului după ieșirea lor din trup. Potrivit învățaturii Sfinților Părinți, iadul este un loc inteligibil, este pregustarea focurilor veșnice, atunci când omul are parte de energia arzătoare a lui Dumnezeu.

La Sinodul de la Ferrara-Florența s-au ținut dezbateri importante pe aceste subiecte, iar opiniile și învățătura Sfântului Marcu Eugenicul, care fac parte din Revelație, încă ni se mai păstrează. Focul în care ardea bogatul nu era așa-numitul purgatoriu al catolicilor, prin care trec toate sufletele oamenilor. Nu era un foc creat, ci unul necreat. Adică și păcătoșii au parte de razele Luminii necreate. Dar pentru că au murit fără pocăință, fără să fie vindecați, trăiesc lucrarea arzătoare a Luminii. Astfel, oamenii primesc același har, fie ca pe o lumină, fie ca pe un foc, potrivit cu măsura vindecării sau a bolii lor.

Mai trebuie precizat faptul că bogatul îl vedea pe Avraam și pe Lazăr în sânul acestuia, vedea slava lui Avraam, dar nu putea să aibă părtașie la această slavă. Dimpotrivă, Lazăr putea și să o vadă, și să aibă părtașie la această slavă. Punctul acesta este unul foarte important, pentru că ne arată că în cealaltă viață toți Îl vor vedea pe Dumnezeu, însă dreptii vor avea parte de comuniune, de părtașie, pe când păcătoșii nu vor avea parte de comuniune